1791 · 3 maj · 1916

125-cio lecie Konstytucji

na ziemiach: Piotrkowskiej, Sieradzkiej i Kaliskiej

1791 • 3 MAJ • 1916

125-cio LECIE KONSTYTUCJI

NA ZIEMIACH:

PIOTRKOWSKIEJ, SIERADZKIEJ I KALISKIEJ.

WYDAWCY:
Inż. M. Daszewski i Ryszard Piątkowski

47 s. tabl.

Okładkę opracował R. Piątkowski.
Klisze wykonane w zakładzie R. Borkenhagena.
Druk w Zakładzie Graficznym Józef Wolf i S-ka
Łódź.

Geprüft und freigegeben durch die Kaiserlich Deutsche Presseabteilung Lodz, den 4. VII. 1916. T. N. 7768.

Minęło 125 lat od owej chwili promiennej, w której naród wielki duchem, dał wielkości tej wyraz przez uchwalenie Konstytucji, — wiekopomnego dzieła, złotemi zgłoskami chluby i chwały zapisanego w księdze historji narodu.

125 lat minęło od chwili owej, co błysnęła, jak wspaniały meteor, a po której nastała epoka dla nas męczeństwa, niewoli, epoka szatańskich wysiłków, dążących do upodlenia i zabicia w żywym narodzie ducha. Próżna praca. Duch narodu wielkiego odradza się nieustannie, jak feniks z popiołów, a z ognia udręczeń wychodzi coraz piękniejszy, coraz silniejszy czystszy. Po 125 latach, w ciągu których tylko sercem i myślą najtajniejszą mogliśmy czcić rocznice naszych świętych pamiątek, nadeszła nareszcie jasna chwila, w której naród mógł głośno cześć tę wyrazić. I wyraził ją z całą okazałością uroczystemi pochodami, zorganizowanemi w pamiętnym dla każdego Polaka dniu 3 maja 1916 roku.

W uroczystości tej Łódź wystąpiła z całą wspaniałością. Miasto całe przybrało wygląd prawdziwie świąteczny: domy, balkony i magazyny gustownie udekorowane, a wszystko, co w mieście po polsku czuło, wyszło na ulice. Uroczystość obchodowa zaczęła się o godzinie 8-ej rano solennemi nabożeństwami, odprawionemi w świątyniach wszystkich wyznań.

W kościele Św. Krzyża odprawił nabożeństwo uroczyste Ks. Oficjał Przeździecki, w asystencji Ks. Kanonika Szmidla i Ks. Ks. Prefektów Szkół. W kościele Św. Stanisława Kostki nabożeństwo odprawił Ks. Prałat Tymieniecki, kazanie zaś wygłosił Ks. Kowaliński; w kościele Św. Józefa nabożeństwo celebrował Ks. Małczyński, kazał zaś Ks. Oficjał Przeździecki; w kościele Św. Anny nabożeństwo celebrował Ks. Wyżykowski, w kościele N. Marji Panny Ks. Popławski, kazanie zaś wygłosił Ks. Merklein. Wreszcie w wielkiej sali gimnastycznej szkoły Handlowej Kupiectwa Łódzkiego, zamienionej na dzień ten w kaplicę, przed specjalnie urządzonym ołtarzem odprawił dla uczniów nabożeństwo i wygłosił podniosłe słowo

okolicznościowe Ks. Prałat Sienicki. Po nabożeństwie nastąpiło poświęcenie sztandaru szkolnego, zakończone gorącym przemówieniem Dyrektora Klossa i wręczeniem przezeń sztandaru uczącej się młodzieży.

Wszystkie świątynie katolickie, odpowiednio przybrane, przepełnione były zastępami wiernych, zespolonych we wspólnych pieniach narodowych i gorących o lepszą przyszłość modłach.

W tymże czasie w kościele ewangielickim Św. Trójcy dla licznie zebranych parafjan odprawił solenne nabożeństwo w języku polskim Ks. Pastor R. Gundlach.

W wielkiej zaś synagodze gminy starozakonnych przy ulicy Wolborskiej o godz. 8 rano zebrał się dla wysłuchania nabożeństwa zarząd gminy in corpore wraz z delegacjami różnych zrzeszeń i instytucji żydowskich, z przedstawicielami Komitetu Obchodowego przy gminie w osobach pp. Edwarda Heymana i Maksa Kernbauma, rabinami: Dębem, Goldmanem i Fainerem oraz delegatem głównego Komitetu Obchodowego, Dr. Tomaszewskim.

Równocześnie odbyło się nabożeństwo uroczyste w synagodze przy ulicy Spacerowej, gdzie kaznodzieja synagogi p. Braude wygłosił mowę okolicznościową, przyjętą oklaskami.

Po ukończeniu nabożeństwa duchowieństwo udało sie na plac Targowy dla wzięcia udziału w pochodzie, dokąd też podążyły cechy ze swemi chorągwiami oraz niezliczone delegacje ze sztandarami i drogiemi sercu polskiemi godłami.

Pochód wyruszył z rynku Targowego punktualnie o godz. 12 w południe, przechodząc ulicami: Nowo-Targową, Średnią, Nowym Rynkiem i Piotrkowską aż do kościoła Św. Stanisława Kostki, a o rozmiarach jego nabrać można wyobrażenia, gdy powiemy, że kiedy koniec pochodu formował się jeszcze na placu Targowym, czoło jego sięgało już Nowego Rynku.

Hasło do rozpoczęcia pochodu dał hejnał, wykonany przez heroldów, poczym duchowieństwo zaintonowało „Boże, coś Polskę".

Pieśń, podchwycona przez przeszło 50-tysięczną rzeszę, zelektryzowała wszystkich. Zapanował nastrój tak uroczysty, iż tysiące obecnych: kobiet i mężczyzn, dzieci i pokrytych siwizną starców nie mogło powstrzymać łez wzruszenia na dźwięki tej pieśni błagalnej, bijącej do Niebios jedną jedyną przebolesną prośbą: „Ojczyznę, wolność racz nam wrócić, Panie".

I modlitwa płynęła potężnemi dźwiękami, odrywała się od ziemi, płynęła wzwyż ku niebu, co jakby w odpowiedzi pogodnym uśmiechem wiosennego słońca zdawało się symbolizować nadchodzącą wiosnę w życiu narodu...

Widok pochodu był zaiste imponujący. Nieprzejrzane zastępy dziatwy, przystrojonej odświętnie, tu i owdzie w kostjumy narodowe; niezliczone delegacje, powiewające nad głowami tłumu sztandary, a wszędzie Białe Orły i barwy narodowe tak żywo do uczuć naszych mówiące, a tak długo z konieczności ukrywane przed czujnym okiem rosyjskiego żandarma; te nieprzebrane tłumy publiczności, zalegające chodniki, by oglądać rzeczy dotąd w mieście niewidziane; ten wreszcie żywiołowy pęd mieszkańców miasta, aby dekoracją domów, balkonów i sklepów możliwie uświetnić poraz pierwszy w Łodzi jawnie obchodzoną rocznicę Konstytucji 3-go maja — wszystko to złożyło się na całość, co niezatartemi zgłoskami zapisze się w tradycji Łodzi i jej mieszkańców.

Przez całą drogę kroczył pochód śród przyozdobionych w barwy narodowe domów. Niesposób wyliczać wszystkich dekoracji, nieraz bardzo pomysłowych i nacechowanych dużym poczuciem smaku estetycznego. Ogólnie zaś, zwłaszcza biorąc pod uwagę kryzys ekonomiczny, jaki Łódź przeżywa obecnie wskutek wojny, należy uznać, iż miasto nasze zrobiło, co mogło, a nawet więcej znacznie, niż mogło, aby zewnętrznym wyglądem domów swych i sklepów dać wymowny wyraz ożywiających je w dniu tym uczuć.

Zaznaczyć też należy, że przez cały czas trwania pochodu biły dzwony w kościele ewangielickim Św. Trójcy. Dźwięki dzwonów powitały również pochód, gdy zbliżył się do krańcowego punktu swego, którym był kościół Św. Stanisława Kostki. Przedefilowawszy z pochylonemi sztandarami przed tą świątynią, której fronton odznaczał się wybitnie imponującą dekoracją, szkoły początkowe i zakłady naukowe średnie skręciły w ulicę św. Emilji, skąd rozchodziły się do domów, delegacje zaś ze sztandarami wkroczyły do kościoła.

Las sztandarów polskich, liczne godła i emblematy narodowe, zieleń dekoracji kwiatowych, tysiączne żarzące się światła, potężne dźwięki organów, pienia narodowe wśród pięknych perspektyw i ostrych łuków tej gotyckiej świątyni — znów się złożyły na widok w malowniczości swej niezwykły, a niezwykłością swą potężnie wymowny.

Chóry Św. Stanisława Kostki odśpiewały pieśń „Boże Ojcze", a następnie hymn „Boże, coś Polskę". Dalej proboszcz parafji N. P. Marji, Ks. Popławski, wygłosił w podniosłych i pełnych uczucia słowach naukę okolicznościową, streszczając w niej istotę obchodu święta narodowego Trzeciego Maja, jako rocznicy Konstytucji, która miała za zadanie podźwignięcie upadającego ustroju państwowego Polski i jest wiecznotrwałym symbolem niezatartego i jedynego naszego hasła narodowego, wolności.

Po kazaniu Ks. Oficjał Henryk Przeździecki w szatach pontyfikalnych dokonał poświęcenia tablicy pamiątkowej, wmurowanej w ścianę kaplicy bocznej, przyczym sztandary polskie utworzyły szpalery.

Nad tablicą pamiątkową, wykonaną z ciemno-czerwonego marmuru i zawierającą napis następujący:

ROKU WIELKIEJ WOJNY
I WIELKICH NADZIEI NARODU
W DNIU PIERWSZEGO W ŁODZI
UROCZYSTEGO OBCHODU
ROCZNICY KONSTYTUCJI 3 MAJA
NA WIECZNĄ RZECZY PAMIĄTKĘ
1916.

pod Białym Orłem na tle amarantowym wmurowano puszkę pamiątkową, w której umieszczono dokumenty historyczne chwili i publikacje, odnoszące się do obchodu. Następnie duchowieństwo zaintonowało hymn „Te Deum Laudamus“. W końcu chór Św. Krzyża odśpiewał „Pod Twoję Obronę“.

Stosownie do programu po południu odbyły się w różnych częściach miasta odczyty, poświęcone znaczeniu Konstytucji 3 maja. Odczyty wszędzie gromadziły tłumy, które burzliwemi oklaskami dziękowały prelegentom.

Podniosły nastrój panował też w sali teatru Polskiego. Uroczystość teatralną rozpoczął hymn „Bogurodzica“, wykonany przez powiększoną orkiestrę przy otwartej scenie, na której zgrupowali się wszyscy artyści i artystki Teatru Polskiego w strojach historyczno-narodowych. Gdy ucichły brzmienia hymnu, główny reżyser teatru, p. Orliński, wypowiedział ze sceny wiersz Słowackiego „Bogurodzico“. Następnie silną mowę w nawiązaniu do Konstytucji 3-go maja wygłasza profesor Remiszewski, uznając Ustawę Rządową za twórczynię naszego wewnętrznego doskonalenia się pod względem społecznym w długim szeregu lat po upadku Polski. Nie zapomina prelegent w dniu tak uroczystym o spadkobiercach Konstytucji, a wielkich bohaterach 31 i 63 roku. Następnie odegraną została napisana pięknym wierszem sztuka historyczna pióra poetki i współpracowniczki redakcji „Kurjera Łódzkiego“, p. Zofji Wojnarowskiej. Przez scenę przewijają się twórcy Konstytucji: Hugo Kołłątaj, Ignacy Potocki, widzimy tu księcia Józefa Poniatowskiego, naczelnika straży bezpieczeństwa podczas pamiętnych obrad sejmowych, biskupa Turskiego, Małachowskiego i słabego króla-obywatela Stanisława Augusta.

Kolosalne wrażenie wywołuje scena odczytania aktu Konstytucji, podczas którego odgrywa swą tragikomedję Suchorzewski, mając obok siebie Szczęsnego Potockiego, Branickiego i innych późniejszych targowiczan. Tłumnie zgromadzona

publiczność nie szczędziła braw i oklasków wykonawcom. Teatr był dekorowany girlandami żywych kwiatów, wstęgami narodowemi i Białemi Orłami na tle amarantowym. Nastrój panował uroczysty i podniosły. Komitet obchodu 3-go maja był obecny na przedstawieniu.

W tym że dniu staraniem Komitetu Obchodu 3-go maja odbył się koncert-raut w Sali Koncertowej. Dekoracja sali, od góry do dołu pokrytej obiciami o barwach narodowych, zarówno pomysłowością swą, jak i wytwornym gustem przewyższa tu wszystko, co Łódź kiedykolwiek oglądała w tym zakresie. Uczestnikami rautu były osoby wyłącznie zaproszone z pośród inteligencji miasta oraz delegacji wszystkich korporacji, cechów i instytucji publicznych z weteranami-uczestnikami powstania 63-go roku na czele. Balowe stroje zebranej publiczności niemało dodawały świetności obchodowi.

Obchód rozpoczął hymn narodowy w wykonaniu połączonych chórów Lutni i Stow. Handlowców Polskich, poczym profesor Br. Knothe wygłosił piękny odczyt o znaczeniu Konstytucji 3-go maja. Dalej wykonała szereg pieśni polskich drużyna śpiewacza Stow. Handlowców, poczym rozpoczęły się produkcje solowe, a więc: p. Izy Barabaszowej i p. Hanny Świerczewskiej (fortepian), profesora Czesława Przybyszewskiego (deklamacja) i p. Bronisława Lechowskiego (skrzypce). Bogatą część pierwszego programu zakończył chór uczennic pensji p. Miklaszewskiej.

Część 2-gą rozpoczął chór Tow. „Lutnia“, a zakończyła przepiękna deklamacja p. J. Orlińskiego (Bogurodzica i utwory Konopnickiej). Podniosły nastrój na sali panował od początku do końca obchodu.

Oprócz wymienionych obchodów publicznych, wszystkie szkoły polskie oraz liczne instytucje kulturalne miasta naszego również urządziły okolicznościowe obchody. W rzędzie tych na wyróżnienie zasługuje obchód, urządzony przez Szkołę Handlową Kupiectwa Łódzkiego. W prześlicznie udekorowanej sali gimnastycznej, przyozdobionej wykonanemi przez uczniów olbrzymiemi portretami uczestników Sejmu Wielkiego (Stanisław August, Małachowski, Kołłątaj i inni), w dniu 7 maja odbył się akt uroczysty, który zarówno programem swym, jak panującym wśród młodzieży nastrojem, jak wreszcie duchem patryjotycznym przemówień: ucznia Polińskiego, profesora Knothego i dyrektora Klossa zapewnił licznie zebranej publiczności szereg głębokich i wiarę w przyszłość budzących wrażeń.

Tak skorzystało miasto nasze z danej mu możności ujawnienia szczerego swych uczuć w 125-tą rocznicę ogłoszenia Konstytucji 3-go maja.

Komitet dla uświetnienia tego dnia zwrócił się do Rady miejskiej z wnioskiem, aby park na Widzewie, dotąd bezimienny, nazwać „Parkiem 3-go maja“. Władza nadzorcza wniosek ten zaakceptowała i odtąd park ten tak się ma nazywać.

Porządek pochodu:

Na czele pochodu płynął sztandar nauczycielstwa miejskiego z Białym Orłym wchodzącym słońcem oświaty oraz inicjałami: P. S. M. 3 maj 1791—1916, niesiony przez p. Musiatowicza, poczym długim orszakiem kroczyły szkoły początkowe miejskie, każda z własnym sztandarem pod kierunkiem wychowawcy, śpiewając hymny narodowe patryjotyczne. Następnie—grupa szkoły № 36 p. Czajkowskiego w strojach ludowych. Po szkołach początkowych szły średnie miejskie zakłady naukowe. Na początku szły wszystkie pensje miejscowe żeńskie, pomiędzy któremi najwięcej wyróżniła się jednolitością stroju i pięknym orszakiem pensja p. Waszczyńskiej; następnie kroczyły męskie zakłady naukowe: Gimnazjum „Uczelnia“, 2-gie gimnazjum filologiczne polskie, gimnazjum Radwańskiego, Szkoła Handlowa Kupiectwa Łódzkiego, wyróżniająca się pięknie wykonanym sztandarem, grupy średnich zakładów naukowych młodzieży wyznania mojżeszowego. Za zakładami naukowemi szły chóry kościelne parafji św. Stanisława Kostki „Hieronimus“, Sumowy i Prymarji, które następnie śpiewały na chórze w kościele; dalej szli heroldowie z kotłami i fanfarami, wybrani z orkiestr miejscowych Straży Ogniowych ochotniczych, poprzedzający weteranów ostatniego powstania, idących przeważnie w czamarach i konfederatkach. Nazwiska 17-tu weteranów są następujące: Mateusz Szadkowski, lat 84, b. kosynier Taczanowskiego; Stanisław Kędzierski, lat 83, zesłany ongi na lat 20 na Sybir; Konstanty Małecki, lat 78, kawalerzysta partji Taczanowskiego; Aleksander Bińkowski, lat 77, z oddziału Oksińskiego; Wojciech Nowakowski, lat 76, z oddziału Langiewicza; Franciszek Piątkiewicz, lat 74, uczestnik bitew pod Nowym-Miastem, Szczekocinami, Krasnymstawem i Kamińskiem; Maksymiljan Kozłowski, lat 73; Walenty Bawarski, lat 73; Władysław Jochimowski, lat 73; Stefan Piątkowski, lat 72; z oddziału Langiewicza który przebył 6 lat na Sybirze; Walenty Lenk, lat 71, kawalerzysta z oddziału Grabowskiego; Stefan Lenk, lat 70; Stanisław Pestkowski, lat 70 i Józef Trojanowski, lat 69.

Za weteranami posuwała się grupa Komitetu Obchodu 3-go maja, grupa duchowieństwa rzymsko-katolickiego z Księdzem Oficjałem Henrykiem Przeździeckim w asystencji Księdza Kanonika Szmidla oraz licznego kleru miejscowego. Za duchowieństwem kroczyły Rady Opiekuńcze miejscowa i okręgowa powiatu Łódzkiego, Rada Miejska, Kolegjum ewangielicko-reformowane z prezesem Edmundem Brinkenhofem na czele, Zarząd Główny Magistratu, reprezentowany

przez p. Kazimierza Rundo. Następnie szły delegacje: Wydziału Zdrowotności Publicznej Magistratu z doktorami Trenknerem i St. Skalskim na czele, Towarzystwo Lekarskie z trzema członkami honorowemi, doktorami: Konem, Kolińskim i M. Rundo na czele, oraz Delegacja Niesienia Pomocy Biednym przy Magistracie. Dalej kroczyło duchowieństwo wyznania mojżeszowego oraz Zarząd Gminy Starozakonnych z p. p. Hirszbergiem i G. Neumanem, Łódzkie Tow. Dobroczynności z doktorem Sachsem, następnie Komitet Giełdowy, Urząd Starszych Zgromadzenia Kupców, Wydział Finansowy przy Komitecie Giełdowym oraz Sekcja Przemysłu Włóknistego, Zarząd Stow. Muzeum Nauki i Sztuki z p. Neumarkiem i Związek Przemysłowców i Kupców. Następnie kroczyło Koło akademickie z p. Fichno na czele, za niemi zaś lud, reprezentowany przez włościan z powiatu Łódzkiego, liczący 38 osób z inż. Pokielewskim na czele, dalej Stow. Majstrów fabrycznych ziemi Piotrkowskiej z p. Rabczyńskim i Stowarzyszenie majstrów rytowników i drukarzy na tkaninach. Dalej szła delegacja Oddziału Łódzkiego Polskiego Związku Zawodowego Ogrodników ze sztandarem z p. J. Hejwowskim, Polskie Kursy Pedagogiczne Wydziału Szkolnego pod kierunkiem prof. Świdwińskiego, dalej Komitet Sjonistyczny Łódzki w komplecie ze sztandarem niebiesko-białym z hebrajskim napisem „Syon“ i polskiemi szarfami narodowemi, Stow. Komiwojażerów łódzkiego okręgu handlowo-przemysłowego z p. Gurewiczem. Stow. Majstrów przemysłu włóknistego z p. Kutnerem. Delegacja Niedoli Dziecięcej z p.p. Heymanem i Blumenbergiem. Przytulisko (dla dzieci), pod wodzą pani M. Poznańskiej, Stow. im. Korzeniowskiego, Szkoła Rzemiosł wyznania mojżeszowego, dalej Tow. „Lokator“, Tow. prawnicze z p. A. Konem, Tow. lekarskie z doktorem Krusche, Pogotowie ratunkowe z p. Pinkusem, Grupa Tow. Lekarskiego, Łódzkie Stow. Aptekarzy i Stow. Pracowników Aptek mające na czele pp. Głuchowskiego, Wagnera i Wysokowskiego, Stow. Odontologiczne z p. Aberfeldem na czele, Szkoła Rzemieślnicza „Talmud-Tora“ z p. Szwejcerem, Ochrona im. Hertzów, Tow. pielęgnowania chorych „Bykur Cholim“, Komitet „Uzdrowiska“, 1-sze Stow. Właśc. Nieruchomości z p. p. Klukowem i Ponizowskim, Stow. Nauczycieli Chrześcijan ze sztandarem, Oddział Towarzystwa Cyklistów Warsz. w Łodzi z p. Borysławskim, Teatr Polski z p. Szeferem i zespołem artystów, Delegacja „Nowego Kurjera Łodzkiego“, „Neue Lodzer Zeitung“, Delegaci Ł. O. S. z p. Szulcem, Delegaci Koła Literacko-Dramatycznego, Grono słuchaczy uniwersytetu ludowego T. K. O., Delegacja zwolenników malarzy i rzeźbiarzy artystów z pięknie wykonanym sztandarem przez artystę p. R. Piątkowskiego z pp. B. Plenkiewiczem i T. Grabiańskim na czele, Związek i zgromadzenie felczerów z p. Jarkiewiczem, Kolonje Letnie i ochrona żydowska z pp. Konińskim i inż. Dyljonem na czele, Tow. Kredytowe miejskie z pp. dyr. Gajewiczem, dyr. Sprzączkowskim i Klukowem (sen.), Chrześc. Tow. Dobroczynności z p.p. Jarzębskim i Tujakowskim, Kuratorzy szkół żydowskich z doktorem B. Handelsmanem, przedstawiciele Szkoły Rzemiosł dla dziatwy wyznania

mojżeszowego, Stow. Nauczycieli Żydów z p. Jawitzem, Delegacja Stow. „Koło“ prac. D. Ż. F.-Ł., Grupa przedstawicieli prasy miejskiej, Komitet Szkoły Rzemiosł, Tow. Opieki Szkolnej z p. Henelem, Koło Panien z p. Jarzębowską, Delegacja Stow. Techników, Zarząd Stow. „Sokół“, Stow. Oświatowe „Wiedza“, Zarząd zwolenników sportu, Polskie Tow. Krajoznawcze z pp. B. Jasińskim i F. Lenartowiczem na czele, Delegacja Łódzk. Komitetu rozdziału chleba i mąki z p. Lipińskim, Łódzkie Stow. „Drogista“ z p. Chądzyńskim, Delegacja hurtowników aptekarskich z p. T. Gutekunstem, Delegacja pracowników notarjatu z p. Szczurkowskim, Stow. Godziwych Rozrywek z pięknemi sztandarami, chorążym krakusem i wieńcem, niesionym przez członkinie Stow. w pięknych włościjańskich strojach z p. Jezuitkowskim na czele. Dalej kroczyły: Konfederacja ze sztandarami, Liga Kobiet, Koło pomocy dla rodzin legjonistów polskich, Zastęp Rezerwy Straży ze sztandarem, Delegacja narodowych związków robotniczych, dziarsko maszerowali przy dźwiękach pieśni strzeleckich Skauci łódzcy z dwoma sztandarami, Stow. szerzenia oświaty im. Sienkiewicza z Chojen, Stow. dramatyczne „Gutenberg“ z p. St. Borysiewiczem, Stow. drukarzy z p. A. Wieczorkiem, Stow. majstrów przędzalnianych, Stow. rządców domów, Stow. „Lutnia“ w komplecie, które wykonało kilka pieśni patryjotycznych, Stow. sług katolickich, Delegacja Narodowego Związku robotniczego, z nader pięknie wykonanym sztandarem purpurowym z Białym Orłem. W końcu szły delegacje Sekcji kupców i przemysłowców polskich, Stow. handlowców polskich, sekcji drobnego handlu handlowców polskich ze wszystkiemi sekcjami z prezesem p. Chwalbińskim na czele, Stow. śpiewacze im. Moniuszki z p. Wolczyńskim. Pracownicy tramwajowi z inż. p. Rychterem (pochód ich rozpoczynało 4-ch konduktorów, niosących Białego Orła skutego kajdanami w otoczeniu 2-ch sztandarów), Stow. bankowców, Stow. Techników w komplecie, Klub rzemieślniczy wyznania mojżeszowego z p. M. Likiermanem, Tow. miłośników rozwoju fizycznego w Widzewie, Dalegacja właścicieli pralni, 2-ga sekcja stow. śpiewaczego im. Moniuszki, Chrześcijańska sekcja kobiet niesienia pomocy biednym z p. Pytlasińską, Chór kościelny N. M. P., Chór kościelny z kościoła św. Kazimierza w Widzewie, Stow. śpiewacze „Dzwon“ w Dąbrowie z p. Gabinowskim, Chór św. Cecylji z kościoła św. Krzyża, Delegacja chorągwiarzy z kościoła N. Marji Panny, Resursa Rzemieślnicza Chrześcijańska, w końcu bardzo liczne cechy z różnobarwnemi chorągwiami i chóry: prymaryjny i sumowy św. Stanisława Kostki.

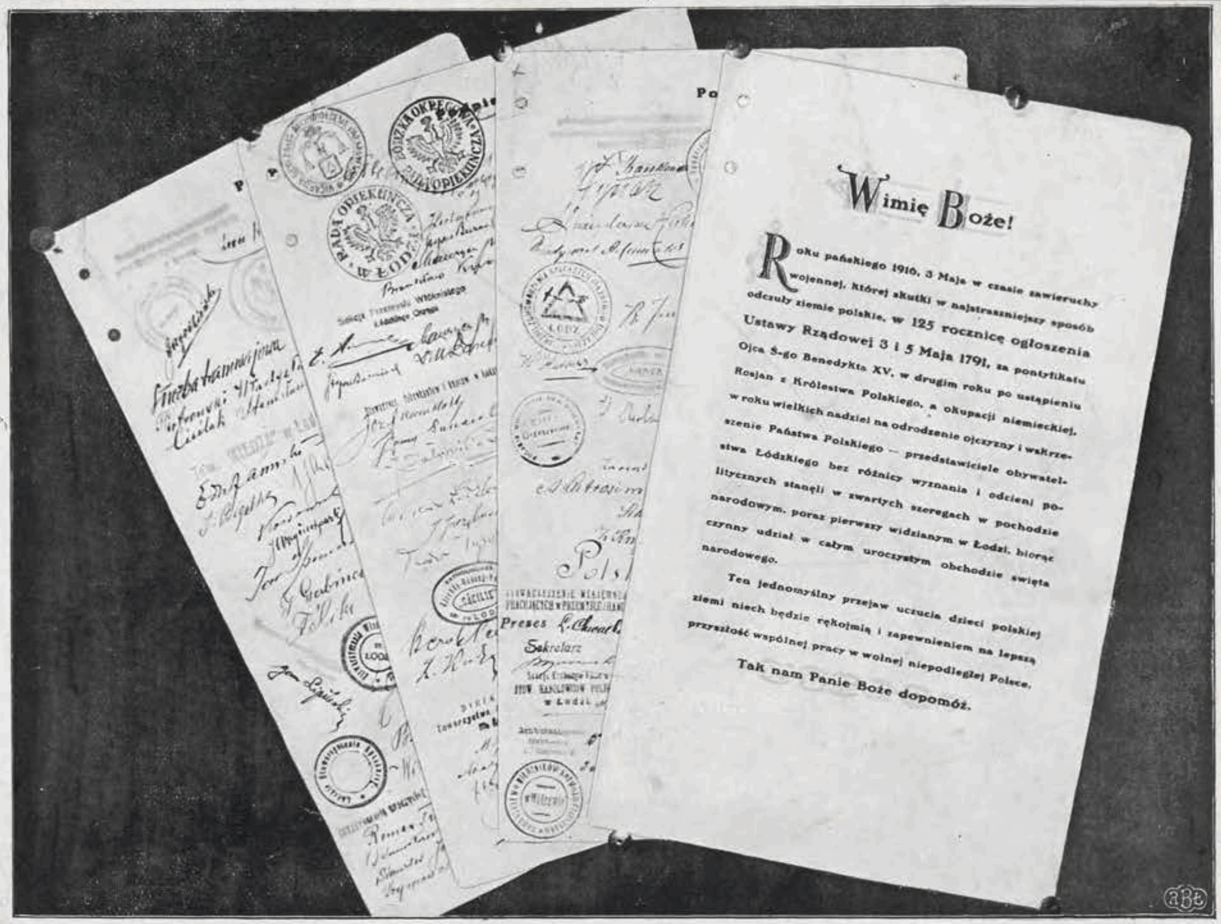
Pochód zamykała straż ochotnicza, pełniąca służbę bezpieczeństwa.

Łódź. Komitet Obchodu 3 maja.

Łódź. Weterani z 1863 r. biorący udział w pochodzie d. 3 maja 1916 r.

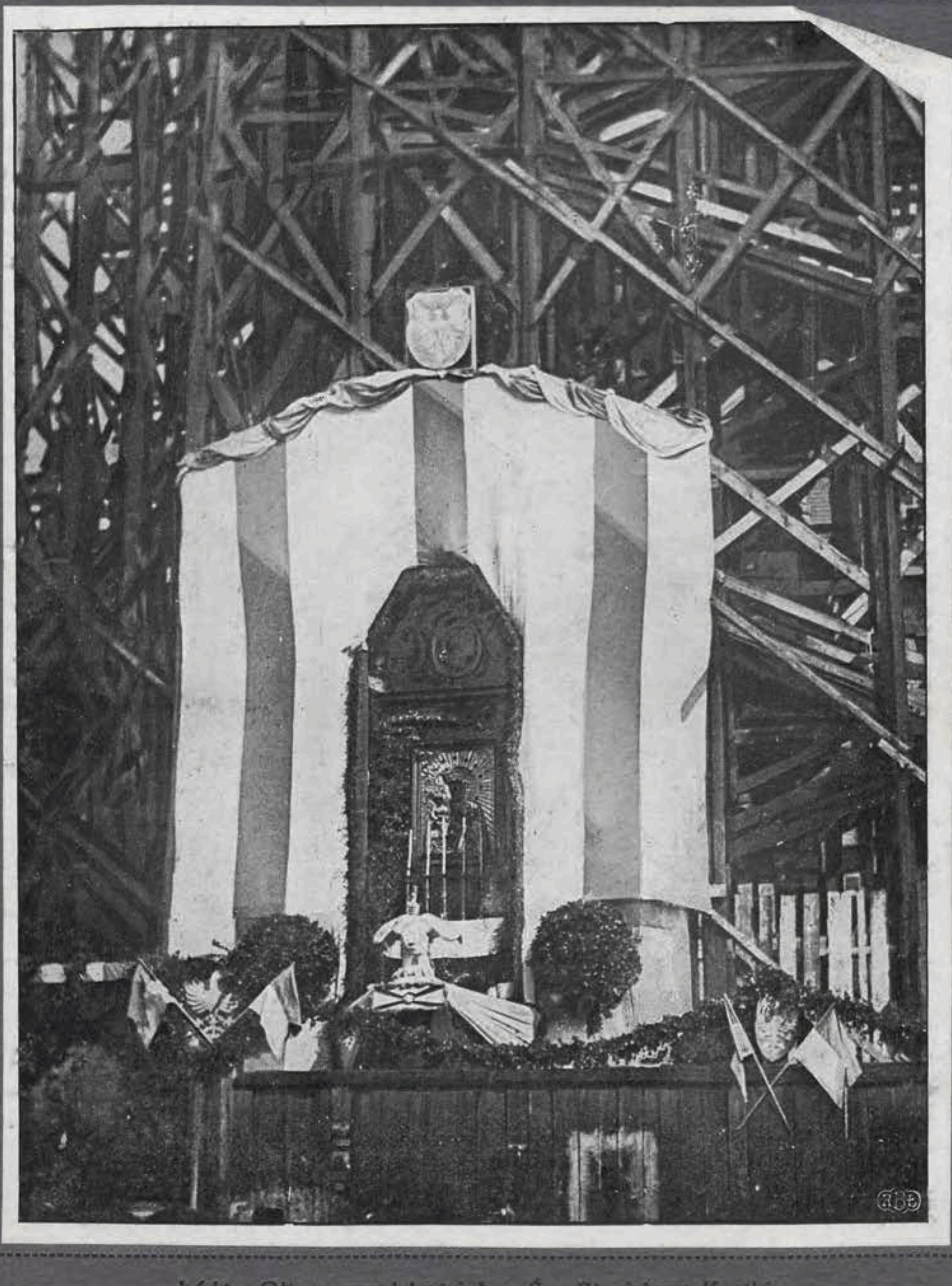
Łódź. Akt uroczysty wmurowany pod tablicą pamiątkową w kościele Św. Stanisława Kostki.

Łódź. Tablica pamiątkowa wmurowana przy bocznym ołtarzu w kościele Św. Stanisława Kostki.

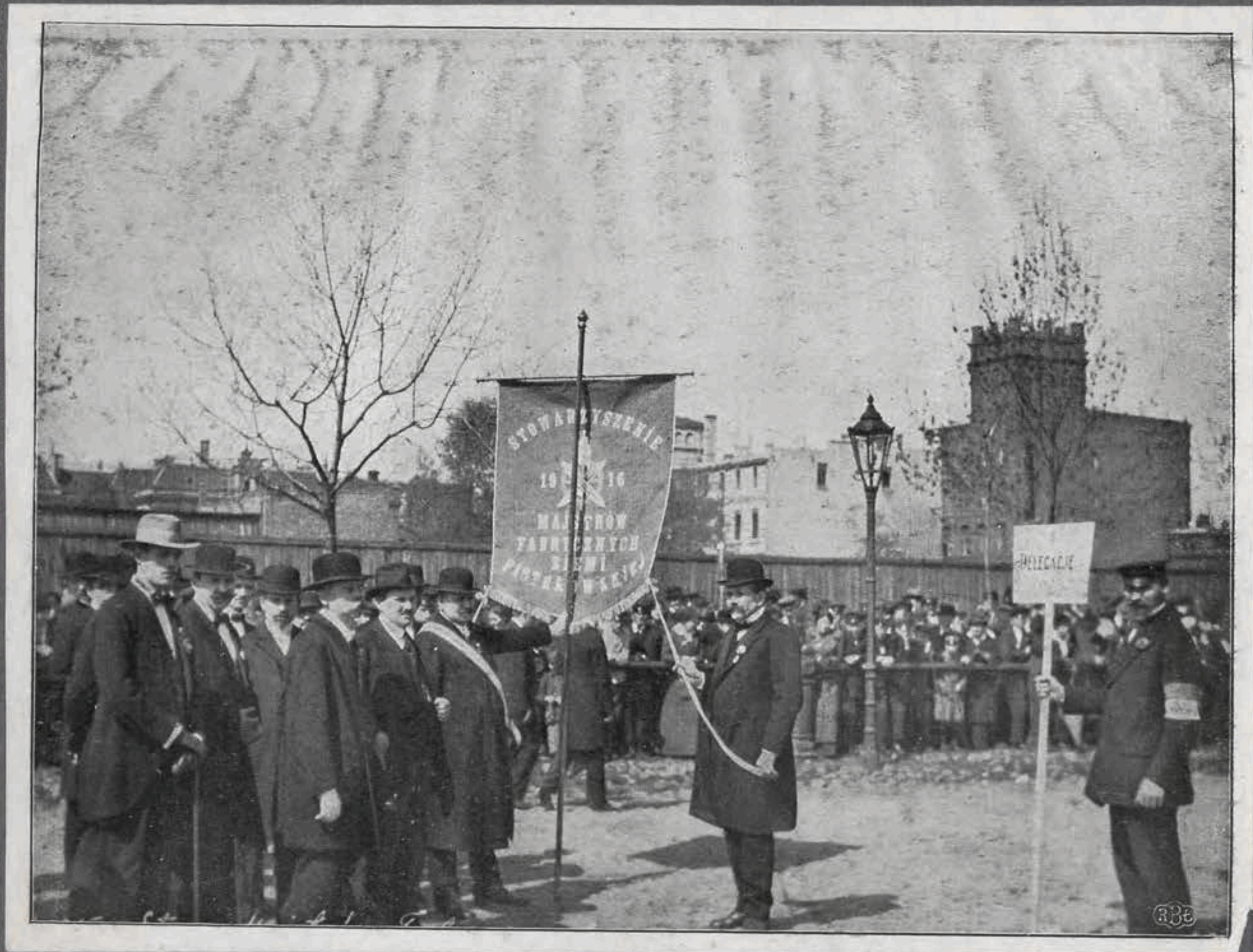
Łódź. Boczny Ołtarz i Tablica pamiątkowa w kościele Św. Stanisława Kostki.

Łódź. Ołtarz przed kościołem Św. Stanisława Kostki.

Łódź. Straż Obywatelska.

Łódź. Stowarzyszenie Majstrów Fabrycznych Ziemi Piotrkowskiej.

Łódź. Ustawianie pochodu na rynku Targowym.

Łódź. Czoło pochodu na ul. Piotrkowskiej przy rogu ul. Nawrot.

Łódź. Czoło pochodu na ul. Piotrkowskiej przy rogu ul. Przejazd.

Łódź. Miejska szkoła początkowa.

Łódź. Szkoły elementarne.

Łódź. Pensja p. Pruszyńskiej.

Łódź. Szkoła Handlowa Kupiectwa Łódzkiego.

Łódź. Młodzież akademicka. — Chóry kościelne Św. Stanisława Kostki.

Łódź. Heroldzi i Weterani 1863 roku.

Łódź. Komitet Obchodu 3 maja. — Duchowieństwo Katolickie.

Łódź. Rady Opiekuńcze miejscowa i okręgowa pow. Łódzkiego.—Rada miejska —Koleg. Ewangel. Reformowane.—Zarząd Magistratu. Deleg. Wydz. Zdrowotności. — Tow. Lekarskie. — Deleg. Nies. Pomocy Biednym.

Łódź. Duchowieństwo Żydowskie. — Gmina Starozakonnych. — Ł. Żyd. Tow. Dobrocz. — Komitet Giełdowy.
Urząd Starsz. Zgrom. Kupców i Przemysłowców. — Sekcja przem. Włóknistego. — Muzeum Nauki i Sztuki.

Łódź. Związek Ogrodników.

Łódź. Teatr Polski. — Prasa. — Łódzk. Orkiestra Symfon.

Łódź. Stowarzyszenie Zwolenników Godziwych Rozrywek. — Koło Pomocy dla Legjonistów Polskich.

Łódź. Pracownicy Tramwajów Miejskich.

Łódź. Komisja Międzyzwiązkowa. — Stowarz. Robotników Chrześcijańskich. — Stow. Rob. „Praca". — Tow. Muzyczne Szopena.

Łódź. Koło Obywatelek Polek. — Stow. Techników.

Łódź. Stowarzyszenie Praczek.

Łódź. Bractwo „Żywej Róży".

Łódź. Polska Partja Socjalistyczna. — Handlowcy.

Łódź. Sala gimnastyczna w Szkole Handlowej Kupiectwa Łódzkiego.

Uroczysty Obchód 3 maja w Pabjanicach. — Cechy.

Uroczysty Obchód 3 maja w Pabjanicach. — Skauci i Szkoły.

Ogólny widok pochodu w Pabjanicach.

Uroczysty Obchód 3 maja w Zgierzu. — Przed Ratuszem.

Uroczysty Obchód 3 maja w Zgierzu. — Stary rynek.

Ksiądz W. Giebartowski, proboszcz parafji Konstantynów.

Uroczysty Obchód 3 maja w Konstantynowie. — Bractwa Kościelne.

Uroczysty Obchód 3 maja w Konstantynowie.

Uroczysty Obchód 3 maja w Częstochowie.

Uroczysty Obchód 3 maja w Częstochowie. — W drodze do klasztoru.

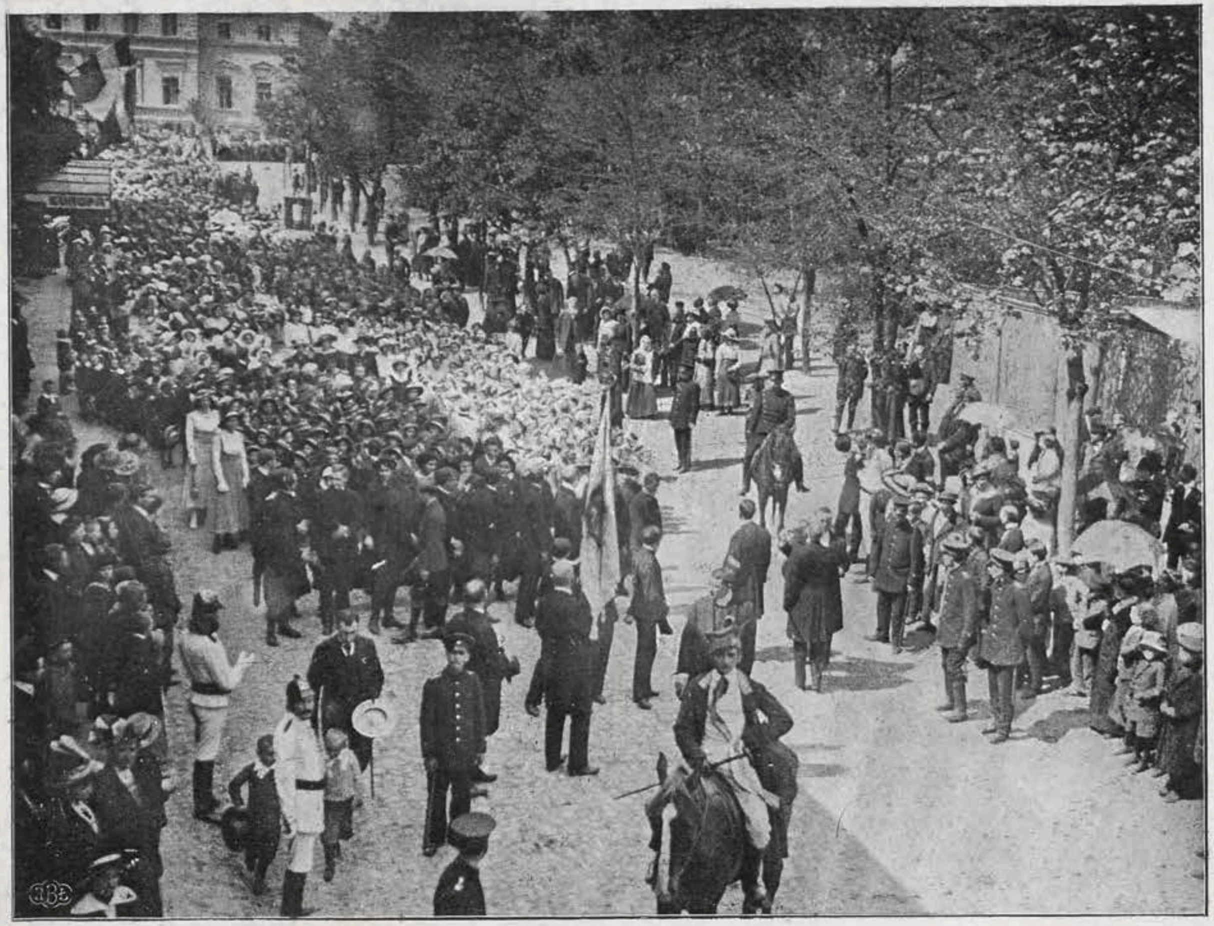
Uroczysty Obchód 3 maja w Częstochowie. — Pod murami klasztoru Jasnogórskiego.

Uroczysty Obchód 3 maja w Kaliszu.

Uroczysty Obchód 3 maja w Kaliszu.

Uroczysty Obchód 3 maja w Kaliszu.

Z Banderji Krakowskiej, biorącej udział w Uroczystym Obchodzie 3 maja w Kaliszu.

Aleksandrów. Uroczysty Obchód 3 maja. — Ochronka Katolicka. — Szkoły miejskie. — Duchowieństwo.

Aleksandrów. Uroczysty Obchód 3 maja. — Cechy.

Веселым малышам К

NAŚLADOWNICTWO ZASTRZEŻONE.

OKŁADKĘ ODBITO w ZAKŁADZIE
DRUKARSKO - LITOGRAFICZNYM
GRAPOWA I MAZURKIEWICZA
W ŁODZI, UL. DŁUGA Nr. 87.